

Zozo

Leven in het donker

jekino
EDUCATIE

FILMFESTIVAL
opendoek

.. in het vertoningcircuit van Lessen in het Donker, in het kader van Filmfestival Open Doek, een workshop verzorgd door Jekino, een film in de klas...

Film kreeg een plaats in het lessenpakket van heel wat scholen en wij zorgen graag voor een goede programmatie en pedagogische omkadering. We maken jaarlijks een pittige selectie van een 30-tal films uit het afgelopen seizoen, organiseren op heel wat plaatsen vertoningen en zorgen voor kant-en-klare lesmappen voor een boeiende verwerking in de klas. Daarbij spelen we in op de eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

In elke lesmap besteden we aandacht aan een filmtechnische en inhoudelijke benadering van de film, en leggen we de focus op één filmterm. We stimuleren jullie graag om de film met een frisse blik te bekijken.

www lessen in het donker be / www opendoek be / www jekino be

DOELGROEP ZOZO: VANAF 1st GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Feedback

We horen graag je reactie op de film, de bespreking en lesmap. Surf naar www lessen in het donker be om een evaluatiefiche in te vullen. Ook de leerlingen kunnen hun reactie kwijt op de pagina van de film die ze zagen. Ga je de film bekijken tijdens Filmfestival Open Doek, dan kan je je mening kwijt op het kaartje dat je krijgt na de voorstelling. Alvast bedankt!

Filmfiche

Kopieer de filmfiche voor je leerlingen. Zo zijn ze meteen goed voorbereid op de voorstelling! Ook voor je collega's die de leerlingen vergezellen, kan het een handige leidraad zijn!

FILMFICHE	4
Synopsis	4
Technische fiche	4
Vóór je naar de film vertrekt	5
DE REGISSEUR	6
Het wonderlijke verhaal van Josef Fares	6
Uit het directors statement van Josef Fares	7
VERZAMELEN VAN REACTIES BIJ DE LEERLINGEN	8
Wat vond je van deze film?	8
Filmjournalist voor vijf minuten	9
DE VERHAALLIJN	10
Twee locaties, twee werelden	10
Opdracht: reconstructie van het verhaal	12
DE ACTEURS EN PERSONAGES	14
Zozo	14
Zozo's mama - het verlies	15
Zozo's opa - de integratie	16
Het kuikentje - troost	18
Rita en Leo - vriendschappen	20
FOCUS OP... BEELDESTHETIEK VERSUS OORLOGSTERREUR	22
Gevarieerd camerawerk	22
Oorlogsgeweld in beeld	23
Sterk beeld uit de film	24
Kijkopdracht	27
VERSCHILLENDE KLEINE THEMA'S	28
Waar woont Zozo?	30
Politieke en religieuze duiding	31
FICHE VOOR DE LEERLINGEN	36

Verwachtingen

Laat de leerlingen op voorhand noteren wat ze van de film verwachten en vlak na de film hun bevindingen neerschrijven. Dit kan verrassende resultaten opleveren!

Synopsis

Zozo is best tevreden met z'n leven: hij woont in een appartement in Beiroet, gaat naar school, voetbalt met vrienden en kletst over meisjes. Een normaal bestaan, al betekent 'normaal' in dit geval ook dat de familie soms halsoverkop het eten laat staan om te vluchten voor alweer een bombardement. Zozo's ouders hebben besloten om veiligere oorden op te zoeken: ze willen emigreren naar Zweden. Oma en opa wonen daar, en wat ze vertellen klinkt heel aantrekkelijk. Na lang wachten op de reisdocumenten is het eindelijk zover: Zozo en zijn familie kunnen naar Zweden! Wanneer Zozo de ochtend voor het vertrek nog snel even een boodschap doet, wordt hun appartement door een bom verwoest. Opeens staat hij er helemaal alleen voor. Zal hij de verre reis alleen maken? En laat hij de straten achter van de stad waar hij opgroeide?

Technische fiche

Speelfilm, Zweden, 2005, Originele versie met Nederlandstalige ondertiteling, 96 min.

Regie	Josef Fares
Scenario	Josef Fares
Camera	Aril Wretblad
Producer	Anna Anthony
Art Director	Anna Asp
Muziek	Adam Nördén

Cast:

- Imad Creidi (Zozo)
- Antoinette Turk (Rita)
- Elias Gergi (grootvader)
- Carmen Lebbos (mama)
- Viktor Axelsson (Leo)
- Charbel Iskandar (vader)
- Yasmine Awad (grootmoeder)

Vóór je naar de film vertrekt...

Soms lijken films over vroeger plots over 'nu' te gaan. Een beetje zoals de werkelijkheid die de fictie achterhaalt. ZOZO speelt in de jaren '80, toen de burgeroorlog Libanon tot een ruïne herleidde. Bommen legden grote delen van Beiroet in puin. Bijna 20 jaar later, bij de bioscooprelease van de film, vlogen er weer bommenwerpers over de stad.

Het eerste deel van de film maakt duidelijk hoe de oorlogsgruwel families kan verscheuren. Met een mooie filmstijl, schitterende beelden en 'bombing effects' sleept de regisseur je mee in een aangrijpend, soms triestig maar vooral ontroerend verhaal!

De regisseur, Josef Fares baseerde zich voor het filmverhaal op zijn eigen leven. Hij vertrok als 10-jarige uit Beiroet en woont nu in Zweden.

De film won de Prijs van de professionele jury op het Europees Jeugdfilmfestival Vlaanderen 2007.

We wensen jullie een boeiende filmvertoning toe!

Het wonderlijke verhaal van Josef Fares

Josef Fares is een Libanese vluchteling met een passie voor amateurfilm. Hij werd in 1977 in Libanon geboren en verhuisde op z'n tiende naar het Zweedse Örebro. Tegenwoordig woont hij in de hoofdstad Stockholm. Al sinds zijn vijftiende maakt hij op eigen houtje videofilmpjes, zo'n 50 stuks in totaal, die hij inzendt naar allerlei amateurfilmfestivals. Hij won er zoveel prijzen mee dat het hem de bijnaam 'de low budget king van Örebro' opleverde.

Dankzij de steun van Lukas Moodysson (regisseur van onder andere FUCKING ÅMÅL en TOGETHER) wordt Fares de jongste leerling ooit aan het Dramatische Instituut, de prestigieuze Zweedse filmschool, om het daar na een jaar alweer voor bekeken te houden. De schoolse manier van filmmaken beviel hem niet: Fares is een *self made man* die de zaken liefst op z'n eigen manier aanpakt. Toch liet Moodysson hem niet vallen: hij hielp zijn Fares aan een productiemaatschappij (Memfis Film) en was zelf producent van JALLA! JALLA! (2000), Fares' eerste langspeelfilm waarin hij op een sterke en erg komische manier zijn dubbele identiteit/nationaliteit verwerkte. De film werd een hit in Zweden. Daarna volgden nog twee films: COOL GUYS en KOPPS, eveneens komedies. Voor ZOZO koos de regisseur een andere richting, en maakt een film die al lang in zijn hoofd zat.

Het verhaal van ZOZO lijkt erg op dat van regisseur Josef Fares. Zozo was trouwens zijn bijnaam in zijn jeugdjaren. Ook Fares vluchtte op z'n tiende naar Zweden. Het grote verschil is dat zijn familie wel meeging. En die familieleden doken vaak op in zijn vorige films, bijvoorbeeld zijn broer Fares Fares die de hoofdrol speelde in JALLA JALLA! In ZOZO is enkel de stem van Fares Fares te horen; hij 'speelt' de rol van het grappige kuikentje. De politie-inspecteur aan de controlepost is Josef Fares' vader.

Uit het directors statement van Josef Fares

"Ik kan niet precies zeggen waarom ik deze film heb gemaakt, maar het verhaal was gewoon altijd al aanwezig in mijn hoofd. Deze film is het meest persoonlijke wat ik tot nu toe heb gemaakt: het is gebaseerd op mijn eigen leven."

"Het hele proces was zenuwslopend! Vanaf het begin tot het einde: het schrijven, het zoeken van de cast tot en met de montage. Ik heb diep in mijn eigen binnenste moeten kijken. En dat was vaak heel hard!"

"Ik heb altijd gedacht dat ik heel lang moest wachten om ZOZO te maken, totdat ik meer ervaring had. Dus ik maakte COOL GUYS, JALLA! JALLA! en KOPPS, en dacht dat het nog enkele jaren zou duren voor ik met ZOZO kon starten. Maar toen zei producer Anna Anthony tegen mij: 'Josef, mis de boot niet! Maak hem nu.' And that was it!"

Josef Fares schreef voor de eerste keer op eigen houtje het volledige scenario voor de film. Vanwege zijn passie voor het verhaal vond hij dat heel uitdagend en plezierig. Hij ging dan ook tot het uiterste en legde zichzelf geen beperkingen op. Zo kwam hij tot ideeën zoals het sprekende kuiken of Zozo die met 'een goddelijk iets' op het balkon communiceert. Voor zulke scènes wilde hij niet stilstaan bij het bizarre karakter of het realiteitsgehalte, integendeel: hij schreef neer wat er in hem opkwam.

Het maken van ZOZO was voor Josef Fares de aanleiding om voor de eerste maal sinds zijn emigratie terug te keren naar Libanon. De jonge acteur Imad Creidi, die de titelrol speelt, woont nog in Beiroet en verbleef daar toen onlangs de bommen opnieuw insloegen in de stad.

ZOZO roept bedenkingen en vragen op waarop niemand een antwoord heeft, zoals de zin en onzin van oorlog, het kind als slachtoffer van politieke conflicten, de problemen van een kind dat moet integreren in een nieuw land, een nieuwe wereld...

VERZAMELEN VAN REACTIES

BIJ DE LEERLINGEN

Wat vond je van deze film?

“Voor velen is film synoniem aan wegdromen. Het gros van de films – de animatiefilms van Disney voorop – wil niets anders dan een vlucht bieden uit het leven van alledag. Een gemiddelde film vertelt een verhaal met herkenbare personen. Hij is geënt op de vraag of de goeden de slechteriken weten te verslaan, en of de leuke man de toffe vrouw zal krijgen!

Een goede film werkt als een verleidingsmiddel. De bioscoopbezoeker wordt uitgenodigd een wereld binnen te stappen die bekend voorkomt, maar bij nader inzien vooral vreemde kenmerken herbergt. Waarom deelt de hoofdpersoon in Zozo, na zijn emigratie, voortdurend gummen en potloden uit? Wat is er toch met die stoere opa? En waarom blijft dat leuke meisje niet bij hem?”

Van Ronald Ockhuysen uit ‘Niet kinderachtig. Wat is een goede kinderfilm?’

VRAGEN

- Vonden jullie de film goed of niet?
- Zou je de film aanraden aan vrienden?
- Werd je geraakt door de film (werd je soms ontroerd, bleef je de film in je hoofd spoken, heb je er nog met klasgenoten over gepraat)?
- Vind je de leefsituatie en reacties van Zozo realistisch?
- Wat is je bijgebleven van de film? Welke scènes vond je erg sterk?
- Wat wil de regisseur met deze film aan de kijker vertellen, volgens jou?
- Vergelijk deze film met de films die je in je vrije tijd bekijkt in de bioscoop of thuis. Waar zit het verschil (neem bovenstaande tekst als uitgangspunt)?
- Wat heeft een goede film voor jou zeker nodig?

Filmjournalist voor vijf minuten

Kan jij in één zin je mening/gevoel/beoordeling bij de film kwijt?

Enkele voorbeelden:

“Geweldig overtuigend!”

“Het goede nieuws is: ZOZO is niet zo-zo.”

“De luide explosies weerhouden je ervan om in slaap te vallen in de film.”

“Eén van de sterkste films die ik ooit zag!!”

“Treffend cinematografisch meesterwerk”

“Josef Fares: een droom kan werkelijkheid worden. Zijn film(verhaal) bestaat echt!”

“Josef Fares is een opkomend talent én ‘hot’!”

Deze citaten komen uit publieksbeoordelingen vanop www.imdb.com

(= Internet Movie Database, een bezoekje waard: dit is de grootste en belangrijkste filmsite).

DE VERHAALLIJN EN PERSONAGES

Twée locaties, twee werelden

Opdracht via Google Earth

'vlieg' naar Libanon en Zweden!

Surf naar <http://earth.google.com>. Download het programma 'Google Earth'! Op deze site kan je via satelliet naar tal van plaatsen over de hele wereld navigeren, en dit zeer gedetailleerd: je kan er je zelfs je eigen straat in vinden! Test maar uit.

Doe hetzelfde met de twee hoofdlocaties uit de film. Je vliegt van de ene naar de andere plaats, en kan zo de ligging van de twee landen of steden inschatten. Vlieg ook van daaruit eens naar België!

Tik in bij zoeken:

- Beirut of Libanon

33°53'13.88"N 35°30'48.25"E

- Örebro of Zweden

59°16'25.60"N 15°12'27.05"E

De film speelt zich voornamelijk op twee plaatsen af. Het zijn twee verschillende werelden waarin de jonge Zozo geconfronteerd wordt met andere gewoontes, andere culturen en een verschillende mentaliteit.

Het eerste deel van het verhaal wordt verteld in Beiroet. We zien Zozo in zijn dagelijkse leefsituatie: hij speelt voetbal met zijn vrienden op straat, gaat naar school en praat over meisjes. Samen met zijn vrienden stelen ze een broodje bij de bakker met een ingestudeerd trucje. We zien de gezinssituatie in het appartement met een grappende vader, een liefkozende moeder, de zus en de oudere broer die met zijn hoofd bij zijn liefje zit. Zozo is de jongste van de familie.

Tegelijkertijd wordt ook de tweede locatie geïntroduceerd: een foto op de kast met het portret van oma en opa in Zweden. Er wordt een geluidscassette afgespeeld wanneer de hele familie rond de tafel zit, waarop opa vertelt over zijn leven in Zweden en zijn nieuwe taal voorstelt aan de familie. Het verre Zweden is op dit moment slechts imaginair aanwezig in de film, via een geluidsbandje en een foto. Maar deze imaginaire wereld is de wereld waar de

familie naar hunkert: een gezinshereniging met de grootouders in het rustige Zweden, zoals voorgesteld door de komische opa. Het is een wereld die haaks staat op de harde realiteit van de dagelijkse bombardementen en de oorlogssituatie die woedt in de omgeving van Zozo.

De familie maakt zich klaar voor de grote stap: de reis naar Zweden. De paspoorten zijn klaar en eindelijk hebben ze ook de tickets in handen. Haastig besluit de familie de koffers te pakken. Zozo gaat nog snel een boodschap doen. Op dat ogenblik slaat het noodlot toe: door een bombardement verliest Zozo zijn ouders en zus. Een dramatische gebeurtenis! Zozo en zijn broer vluchten. Soldaten zitten hen op de hielen en z'n broer dwingt Zozo om zich te verbergen. Ook z'n broer ziet hij niet meer terug. In een kapotgebombardeerde stad staat hij er helemaal alleen voor met enkel zijn visum en ticket richting Zweden op zak.

Iedere speelfilm vertelt een verhaal. De manier waarop een verhaal wordt verteld kan echter van film tot film verschillen. Dat heeft een invloed op de manier waarop de kijker een film beleeft. Een film als TITANIC vertelt op een rustige, chronologisch manier zijn verhaal, waar de kijker weinig moeite mee zal hebben. PULP FICTION is echter door zijn onlogische structuur veel moeilijker te volgen.

ZOZO heeft een logische chronologie en is vrij vlot te volgen. Gezien de film zich op twee verschillende locaties afspeelt, lijkt het een film in twee delen: het deel vóór het bombardement en het deel erna.

Opdracht: reconstructie van het verhaal

KAPSTOK

Laat de leerlingen de belangrijkste momenten uit het verhaal samenbrengen. Dit kunnen enkele gebeurtenissen of scènes zijn. Deze kunnen ze dan gebruiken als kapstok om het verhaal te reconstrueren!

Bijvoorbeeld:

Zozo voetbalt met zijn vrienden.

Introductie van de personages en locaties

Het appartement van Zozo's familie wordt gebombardeerd.

De gebeurtenis die het verhaal een belangrijke wending geeft

Zozo is op de vlucht en moet de luchthaven bereiken.

Een overgang naar het volgende deel van de film

Zozo woont bij zijn grootouders in Zweden.

Een schets van het tweede deel van de film

Zozo heeft een Zweedse vriend.

Slot: na alle emotionele problemen heeft Zozo zijn draai gevonden.

Aan elk van bovenstaande scènes kan je enkele scènes toevoegen. Zo wordt dat deel van de film duidelijker. Verdeel de klas in 5 groepjes en geef ze elk één van de 'kapstokscènes'. Vraag hen andere scènes toe te voegen die bij dat deel van de film horen. Op die manier kan je de film reconstrueren en ontdek je ook welke scènes de leerlingen hebben onthouden en belangrijk vonden.

Bijvoorbeeld:

Het appartement van Zozo's familie wordt gebombardeerd.

Zozo vindt zijn ouders, ze zijn dood;

Zozo vlucht met zijn broer en moet onderduiken in een vuilnisbak;

Hij ontmoet Rita en vindt even troost bij haar...

Filmtermen: scène en montage

Een scène is een onderdeelje van een film waarin een bepaalde gebeurtenis plaatsvindt op een bepaalde plaats met enkele personages. Een scène duurt niet zo lang (1, 2 of 3 minuten, afhankelijk van het filmtempo). Je ziet de overgang naar een andere scène als je een andere locatie ziet. In een film heb je tussen de 50 à 300 scènes.

De montage is de manier waarop en de volgorde waarin alle scènes met elkaar worden verbonden. Ze bepalen de filmstructuur, en zorgen ervoor dat het verhaal duidelijk wordt voor de kijker. We krijgen als toeschouwer allerlei informatie over de personages, de plaatsen enz.

Opdracht

Je kan de leerlingen bovenstaande losse scènes op aparte blaadjes laten schrijven. Laat ze zelf het verhaal reconstrueren en alles in de juiste volgorde leggen. Wat gebeurt er als je de briefjes in willekeurige volgorde legt. Klopt het verhaal dan nog?

Het begrip 'montage' is abstract - je 'ziet' het ook niet in de film - maar een goede montage is essentieel om een goede film te maken!

Meer info over filmtermen en -analyse vind je op

www.lesseinhetdonker.be

(daarop staan twee uitgebreide lespakketten met tal van weetjes en uitleg).

ACTEURS & PERSONAGES

De acteurs komen zeer spontaan en natuurlijk over; hun vertolkingen ogen erg realistisch.

Zozo

De keuze voor Iman Creidi als hoofdrolspeler is bijzonder geslaagd. Als hoofdrolspeler heeft Iman een zware taak, maar die vervult hij op bijzonder overtuigende wijze. Hij acteert op een manier die ontroering en amusement doet versmelten. De jongen draagt de hele film.

De dramatiek die in de film verweven zit, straalt van zijn gezicht. Met zijn zwarte krullen, blauw hemdje en rood tasje lijkt hij een goedhartige deugniet, die wat later in de film transformeert tot een held in oorlogsgebied met een geel kuikentje onder de arm. De cameraman weet hem zo in beeld te brengen dat heroïek en tragiek duidelijk aanwezig zijn.

Iman Creidi woont in Libanon, en was daar tijdens de productieperiode getuige van de nieuwe reeks bombardementen die Beiroet teisterden. Voor de film had hij een leraar Zweeds; voor de jonge acteur was de taal net zo vreemd als voor Zozo.

Zozo's mama – Het verlies

Zozo verliest zijn familie. In het bijzonder wordt in de film gefocust op de brute manier waarop de moederband wordt verbroken. De moeder komt vaak terug in de flashbacks. Op het einde, wanneer Zozo in Zweden woont en midden op het schoolplein staat, kijkt hij recht in de ogen van zijn moeder en rekt hij af met de kwade demonen die in zijn hoofd rondspoken.

Hij wordt door enkele pestkoppen uitgedaagd om te vechten. Wanneer hij daardoor heel kwaad wordt, breekt de hel los in zijn hoofd. In een surrealistisch beeld wordt het speelplein in korte tijd een veld van bommen en granaten. Moeder neemt Zozo mee op de vlucht maar de jongen zit met vele vragen in zijn hoofd. Een aangrijpende scène!

- "Mama, waarom verliet je mij?"
- "Ik ben hier niet gelukkig. Waarom kom je niet terug? Ik ben ongelukkig zonder jou."
- "Wat mankeer je? Wat is er gebeurd?"
- "Ik heb je gemist."
- "Ik miste jou ook."

Temidden van het voetbalveld omarmt hij zijn moeder terwijl bommen rondom hen neervallen. In de verte ziet Zozo zijn lachende familie zitten in het gras.

Terug in de realiteit... Dezelfde scène waarin hij wordt uitgedaagd tot een gevecht op het speelplein. Zozo negeert de amokmakers en wandelt verder met zijn vriend.

De regisseur introduceert hier op zeer gevoelige manier via special effects de suggestie dat Zozo ooit in het reine zal komen met zijn situatie en met het verlies dat hij geleden heeft.

Zozo's opa – de integratie

Opa is een tussenschakel tussen de Zweedse en Libanese cultuur. Zweden is Libanon niet. Het klimaat, de gewoontes, emoties en mentaliteit zijn verschillend. Culturen ruiken en smaken ook anders. Denk maar aan de Zweedse gehaktballetjes, Libanese pita of fallafel. Zo eet Zozo's opa bijvoorbeeld appels met zout. De schoolkameraden van Zozo vinden het een raar gebruik.

Zozo moet afrekenen met aanpassingsmoeilijkheden, hoewel het thema 'integratie' in de film veeleer op een komische, luchtige manier wordt aangepakt.

Opa gaat ook mee naar de school en wil een conflict op zijn eigen manier oplossen: hij haalt zijn vals gebit uit en wil met de directeur vechten. Dit sluit aan bij de stoere verhalen die opa aan Zozo vertelt, zijn boksambities en zijn 'als-man-laet-je-geen-traan'-idee.

Opa is overtuigd dat hij beter Zweeds praat dan de Zweden.

De grootouders beslissen niet over de dood te praten en geen zwarte kledij te dragen. Het rouwproces wordt verdrongen. Ook Zozo probeert te vergeten: alle familiefoto's die hij bij oma in de woonkamer ziet, verbergt hij. Maar kwellende beelden blijven hem achtervolgen. Hij worstelt met een zwaar verdriet en na andere pestpartijen op school gooit hij thuis een foto aan diggelen.

VRAGEN

- De grootvader van Zozo leeft tussen twee culturen in: hij probeert zich te integreren in Zweden, maar voelt zich nog steeds Libanees. Som enkele cultuurverschillen op die hij ervaart.
- Welke kleine tradities of gewoontes probeert hij te behouden?
- De cultuurverschillen worden soms op een grappige manier geschetst: kan je enkele voorbeelden geven?
- Stel je in de plaats van Zozo: denk je dat jij je makkelijk zou kunnen integreren? Zou jij zijn leven aankunnen?
- Welke problemen ervaart hij zoal?
- Vergelijk jouw leven met dat van Zozo. Je zal waarschijnlijk tal van verschillen (culturele achtergrond, taal, oorlogservaringen en trauma's...) vinden, maar ook veel gelijkenissen (familieband, hobby's, vriendschap, school...).

Het kuikentje – troost

De stem van het kuikentje is de broer van de regisseur, Fares Fares. Het 'pluimgewicht' is een tegenhanger voor al het oorlogsgeweld dat in het eerste deel van de film aan bod komt. Het is een onschuldig en zelfs schattig personage dat een zekere lichtheid in het verhaal brengt. Het brengt een verademing voor het jonge publiek. Dat het kuiken plots begint te spreken maakt het zelfs wat surrealistisch. Het kuiken is eigenlijk de spreekbuis voor de gedachten van Zozo. Als kijker word je zo meegeleid in zijn gedachten en de wereld van de hoofdfiguur. Het toont ook aan dat Zozo – ondanks zijn volwassen gedrag – toch een onschuldig kind is dat vertederd wordt door dit kleine wezentje. Het kuiken is een soort amulet, een beschermer in oorlogstijd.

Kruip in het hoofd van Zozo...

Zozo staat er plots helemaal alleen voor. Toch wil de regisseur de kijker laten weten wat Zozo denkt en voelt. Daarom gebruikt hij een aantal speelse trucjes om de gedachten van Zozo in beelden en woorden om te zetten. Zo is daar plots het sprekende kuiken. Zozo vertelt het kuiken wat er op zijn hart ligt. Het kuiken antwoordt. En dan zijn er ook de droomsequenties die Zozo terug bij zijn moeder brengen en zijn leed voor eventjes draaglijk maken.

VRAGEN

- Welke scènes zag je (special effects) waarin Zozo zijn moeder terug ziet? Omschrijf ze. Wat vond je van deze scènes? Vond je ze passen in de film?
- Plots is daar een sprekend kuikentje! Wat vond je daarvan (grappig, belachelijk, leuk...)?
- Kan je nog andere manieren bedenken om de gedachten van een personage mee te geven aan de kijker? (bv. Voice-over: je hoort de stem van het personage over de beelden heen, een brief zien die door iemand wordt voorgelezen...)

Rita en Leo – Vriendschappen

Na het verlies van zijn familie, ronddwalend in de desolate en trieste oorlogszone, koopt een meisje, Rita, een brood voor Zozo. Daarna houdt ze hem een beetje gezelschap. Er groeit een vriendschap tussen de twee jongeren. Rita neemt Zozo mee naar een plaats waar zij gaat jagen met haar vader. Ze spelen er in een bos dat bezaaid ligt met lege patroonhulzen.

Rita neemt Zozo mee naar huis. Ze smeden samen kinderlijke plannen om met z'n tweetjes naar Zweden te gaan. Hij slaapt op de grond en Rita vraagt of ze Zozo's hand mag vasthouden. Een hand van vriendschap en geborgenheid, die bij Zozo het gemis en de afwezigheid van moeder en broer compenseert.

Wanneer ze samen ontsnappen, maakt een controlepost een einde aan hun avontuur. Rita wordt teruggehaald door haar vader, en via de officieren van de controlepost geraakt Zozo in de luchthaven en uiteindelijk naar zijn enige uitweg: Zweden.

Ondanks enkele aanpassingsproblemen in Zweden stelt Zozo zich sociaal op in school. Na een compliment over zijn gom, begint hij andere leerlingen te trakteren op schoolgerief, zo blij is hij met de aandacht. Maar dan beseft hij dat hij vriendschap niet kan kopen. Zozo maakt toch een schoolkameraad, Leo. Zozo vertelt hem over Rita en hoe goed ze kon tekenen. Hij merkt dat ook hier niet iedereen perfect gelukkig is, ook al is er geen oorlog. De vader van Leo gaat zeer agressief met zijn zoon om. Zozo leefde dan wel in een oorlog maar kon tenminste opgroeien in een warm nest. Samen met zijn nieuwe vriend gaat hij naar het meer. Hij leert zijn

vingers benoemen in het Zweeds, en leert zijn vriendje de Arabische benamingen. Maar zijn vriendschap met Rita in het thuisland leeft voort. Hij schrijft haar brieven en vertelt over het leven in Zweden.

VRAGEN

- Hoe belangrijk zijn deze vriendschappen voor Zozo?
- Waarom deelt Zozo gommen en stiften uit aan alle kinderen van de klas?
- Welke vriend heeft Zozo in Zweden? Hoe is zijn thuissituatie? Vergelijk dat met de vroegere thuissituatie van Zozo.
- Omschrijf de verschillende vriendschappen die hij heeft in de film. Waarin verschillen ze van elkaar? Vergelijk ze met jouw vriendschappen.

FOCUS OP BEELDESTHETIEK VERSUS OORLOGSTERREUR

Dat een film met een camera wordt opgenomen, spreekt voor zich. Er zijn echter nogal wat verschillende mogelijkheden waarop een regisseur de camera kan gebruiken. De camera kan iets of iemand van veraf of heel dichtbij (close-up) filmen; de camera kan bewegen, inzoomen of stilstaan; er kan scherp of onscherp gefilmd worden. Hoe dingen in beeld worden gebracht, is bepalend voor hoe de film overkomt. Als er veel en snel bewogen wordt, levert dat een onrustige film op. Lange, stilstaande beelden komen in eerste instantie saai en traag over. De meeste films zullen dan ook een uitgebalanceerde verhouding tussen dynamische en statische beelden laten zien. Maar de regisseur kan ook door een opvallend cameragebruik een bepaald effect bij de kijker teweegbrengen.

Gevarieerd camerawerk

De film straalt een zonnige gloed uit: de warme kleuren en prachtig gestileerde belichting contrasteren sterk met de rauwe inhoud. Het gele licht in het warme Libanon is een poëtische weergave en een welgekomen visuele ingreep om de harde realiteit verteerbaar te maken.

In het tweede deel van de film, dat zich afspeelt in Zweden, krijgen we filmshots van de Scandinavische landschappen met Oosterse, Arabische muziek die nog in het geheugen van de toeschouwer zit. Deze muziek is de link naar het thuisland van Zozo.

De regisseur maakt gebruik van verschillende elementen uit de beeldtaal om dit dramatische verhaal lichtverteerbaar te maken: er zijn droomscènes, flikkerende sterrenhemels en flashbacks met bommen. Deze scènes werden met diverse effecten bewerkt. De special effects creëren visuele variatie.

Oorlogsgeweld in beeld

Wanneer het oorlogsgeweld losbarst, wordt dat verrassend krachtig in beeld gebracht. De flashbacks die de oorlogsdreiging en de herinnering aan dit geweld oproepen, worden met eenzelfde intensiteit uitgewerkt.

De scène waarbij het appartement van Zozo's familie wordt gebombardeerd, zal waarschijnlijk bij de meeste leerlingen reacties teweegbrengen. Het is zo'n krachtige, indrukwekkende en vooral tragische scène, dat ze niemand onberoerd kan laten.

“Josef Fares brengt de bombardementen ‘mooi en gruwelijk’ in beeld!”

De eerste zin is wat vreemd. Hoe kan je iets gruwelijks ‘mooi’ in beeld brengen?

Omdat daarbij het camerawerk wordt bedoeld! Het is een kunst om mooie beeldcomposities te maken! De positie van de camera en de keuze van WAT je in beeld brengt, is bepalend voor de indruk die het op de kijker maakt.

VRAGEN

- Wat wordt met deze uitspraak bedoeld?
- Probeer te omschrijven wat je zag toen de bom ontplofte! Stel je even in de plaats van de cameraman: wat deed hij zoal met zijn camera?

De camera schudt, je ziet beelden scherp en dan plots wazig, de beelden flitsen, soms een close-up van Zozo's gezicht, en in zeer korte flitsen zien we de lichamen van zijn ouders en zus (net lang genoeg om te zien dat ze zwaar zijn toegetakeld).

We zien alles door de ogen van Zozo: dat heet ‘subjectieve camera’. Zo kan je veel beter meeleven met dit personage. Als de bom ontploft, lopen we (via de camera) met hem mee, de trap op en zien wat hij ziet, we voelen bijna hetzelfde verdriet wanneer hij “mama” roept... We zien ook veel close-ups: daarbij filmt de camera iets van heel dichtbij, bijvoorbeeld het gezicht van Zozo. Je kan zijn emoties zeer goed waarnemen. Daardoor leef je nog sterker mee.

De beelden van het bombardement zijn zo indrukwekkend en mooi gemaakt. De cameraman brengt je er als kijker middenin – waardoor ze ook zo gruwelijk worden!

VERSCHIL?

Stel je voor dat de camera helemaal anders werd geplaatst: bv. stilstaand vanop een afstand, registrerend wat er gebeurt zonder dichtbij te komen. Je ziet de ontploffing en de brokstukken rondvliegen en ergens in de verte zie je Zozo zijn appartement binnengaan. Zou de scène dan hetzelfde effect op jou hebben? Waarschijnlijk niet!

STERK BEELD UIT DE FILM

De fotografie van de film is zeer gedetailleerd. De camera-instellingen steunen vaak op klassieke schema's van de beeldcultuur die de harmonie en heroïsche tragiek moeten versterken. Het is een heel toepasselijke stijl. Je vindt dezelfde wetmatigheden vaak terug bij oorlogsfotografie.

Een scène is een onderdeelje van een film waarin een bepaalde gebeurtenis plaatsvindt op een bepaalde plaats met enkele personages. Een scène duurt niet zo lang (1, 2 of 3 minuten, afhankelijk van het filmtempo). Je ziet de overgang naar een andere scène als je een andere locatie ziet. In een film heb je tussen de 50 à 300 scènes.

De montage is de manier waarop en de volgorde waarin alle scènes met elkaar worden verbonden. Ze bepalen de filmstructuur, en zorgen ervoor dat het verhaal duidelijk wordt voor de kijker. We krijgen als toeschouwer allerlei informatie over de personages, de plaatsen enz.

Een typische constructie waarbij de bewegingen van de acteurs zich op het voorplan afspelen en de richting van het beeld aangeven. Daarachter hoort een tweede plan met een brandende of tot puin gebombardeerde stad.

VRAGEN

Deze foto staat op de filmfiche achteraan.

Je kan de foto ook terugvinden op internet (intikken op Google via Afbeeldingen).

- Uit welke scène komt dit beeld?
- Beschrijf wat je zoal ziet in beeld (voorgond/ achtergrond/ emoties/ gebeurtenis)
- Vind je dit een sterk beeld?

De compositie van deze foto zie je regelmatig terugkeren, zo ook in de foto van Spencer Platt over de oorlog in Libanon. Hij won met dit beeld de prestigieuze prijs 'World Press Photo'. Je ziet duidelijk de gelijkenissen in het gebruik van voorgond-achtergrond.

Maar dit beeld bevat nog een andere belangrijke compositorische techniek, nl. de **Gulden Snede**. Als je naar de foto kijkt, wordt je blik automatisch naar twee punten 'gezogen': het meisje met de zakdoek, en het meisje vooraan in de auto met het witte T-shirt. Dit komt doordat de twee meisjes op de gulden snede van de foto liggen. Als je de foto zowel horizontaal als vertikaal in drie gelijke delen verdeelt, bekom je vier raakpunten, zoals je op de foto ziet. Die punten zijn ideaal om er elementen op te plaatsen die je wil benadrukken. (Zoals Spencer Platt deed met de twee meisjes)

Even tussendoor

Het belang van elke scène en elk beeld in de film.

Het is belangrijk om te weten dat alle beelden in een film een betekenis hebben. Elke actie, camerabeweging, elk beeldkader, camerastandpunt, lichtinval... werd door de regisseur gekozen om de betekenis extra te benadrukken, of om de kijker zo dicht mogelijk bij de boodschap van de regisseur te brengen.

VRAGEN

- Beschrijf het verschil in beelden tussen Libanon en Zweden.
- Welke bijzondere scènes verwerkte de regisseur in de film? Werd er gebruik gemaakt van special effects denk je? Geef enkele voorbeelden uit de film.
- Vond je dat die in de film pasten? Waarom deed de regisseur dit, denk je?

Kijkopdracht

Verdeel de klas vóór je naar de film vertrekt in drie of meer groepen, die elk op een ander aspect van de film zullen letten. De leerlingen hoeven geen notities te nemen tijdens de film, het is immers niet de bedoeling dat ze een 'klus' hebben, wel dat ze gaan genieten van filmkijken. Moedig hen aan om aandachtig te zijn.

Bv.

- Let op het camerawerk (onthoud enkele opvallende scènes).
- Let op de verschillende personages (wie zag je zoal en welke band hebben ze met elkaar?).
- Let op de soundtrack: de muziek en het geluid (wat viel er op, hoorde je vaak muziek?).
- Let op de kleuren en het decor (welke kleuren overheersen, vergelijk de kleuren in het eerste deel in Beiroet en daarna in Stockholm...).
- Let op de openings- en de slotscène (kan je ze achteraf nog omschrijven?).
- Andere...

VERSCHILLENDE KLEINE THEMA'S

Openings- en slotscène

In het eerste beeld van de film zien we Zozo staan als kleine jongen. Hij kijkt naar de zee waar zijn familie aan het ravotten is. Een gele gloed kleurt het beeld, de zon gaat onder.

Dan maakt het verhaal een sprong vooruit: de camera draait van het warme zonlicht naar de kille sterrenhemel. Plots horen we ontploffingen en komen we in de harde realiteit terecht: "Beiroet 1987". Dan zien we Zozo als tiener, hij speelt voetbal met zijn vrienden en daarmee start het verhaal.

Het eerste beeld dient eerder als een symbolische intro, waarbij de kleine jongen naar zijn familie kijkt. Het is alsof hij er niet bij hoort, en later in de film zal je dat beeld begrijpen.

Het laatste beeld van de film is vrolijk en doet je als kijker opgelucht ademen. Zozo en Leo, zijn nieuwe schoolvriend, staan te vissen en vragen zich af hoeveel vissen in het meer zitten. Ze grappen en lachen om elkaars antwoorden. Ze genieten van het moment.

Deze scène geeft je het gevoel dat alles op zijn pootjes terechtkomt, en Zozo met momenten onbezorgd kan zijn... Het is een goed slot voor een vrij zwaar verhaal.

- Met welke beelden is de film begonnen en geëindigd?
- Wat is de betekenis van de openingsscène volgens jou?

Gebaseerd op waargebeurde feiten: hij weet waarover hij 't heeft!

De film is grotendeels gebaseerd op de jeugd van Josef Fares, de regisseur van de film. Een belangrijk verschil is dat hij wél met zijn ouders naar Zweden vertrok. In de film is dat het gruwelijkste deel: het verlies van zijn ouders.

- Verandert je kijk op de film als je dit weet?
- Wordt de film daardoor beter?

Zozo belandt van de grote oorlog in de kleine oorlog.

Misschien stelde Zozo zich Zweden vooraf voor als een paradijs met zee, dennenbomen en veel blonde meisjes; eenmaal gearriveerd maakt een geheel ander gevoel zich van hem meester. Hij is dan wel in veilige handen, maar hij is ook een buitenstaander, met alle pesterijen op het schoolplein vandien. Je zit dan ook regelmatig met een knoop in je buik te kijken. Zozo belandt van de grote oorlog in de kleine oorlog, die van de psychologische spelletjes, de groepsdruk en misverstanden. Zozo krijgt geen kans om alle gebeurtenissen in Beiroet te verwerken: hij belandt onmiddellijk in een benepen wereld met sukkelige leraren en klasgenootjes die zich alleen druk maken om de kleur van hun geurpen.

- Wat betekent bovenstaande zin?
- Beschrijf de twee delen/locaties van de film: het deel in Beiroet en het deel in Zweden.
- Waarom zijn het beide 'oorlogen'? Zou jij dergelijke situaties aankunnen?

Kijkwijzer: niet geschikt voor kinderen onder 12 jaar

"Josef Fares spaart de tere kinderzieltjes niet."

Op verschillende festivals en in bioscopen werd er duidelijk op gewezen dat deze film niet geschikt is voor kinderen.

- Welke scènes vind jij niet geschikt voor jonge kijkers? Waarom? Als we naar het journaal kijken, zijn er toch ook vaak gruwelijke beelden te zien? Begrijp je de kijkwijzer?
- Welke impact had de scène van de vermoorde ouders op jou?

Humor

Ondanks het zware thema en de verdrietige gebeurtenissen, verwerkt de regisseur ook enkele lichte momenten in de film: opgewekte scènes, grappige gebeurtenissen waardoor je als kijker even kan ademen en ook lachen! Denk bijvoorbeeld aan de fratsen van de grootvader met zijn vals gebit of de verhitte discussie met de schooldirecteur! Maar ook de gesprekken met het kuikentje! Weet je er nog?

- Welke scènes vond jij grappig?
- Waren er momenten waarop je ontroerd was? Bij welke scène?

'Ontploffing' op de speelplaats

Als de pesters van de school Zozo benaderen, krijgen we opnieuw een droomsequentie te zien. De hel barst los voor hem, en we zien letterlijk granaten en bommen inslaan op het schoolplein! Iedere vlucht gillend weg. Dan ziet Zozo zijn moeder opduiken...

Het lijkt alsof de regisseur onze ogen wil openen en de 'bommen dichterbij wil brengen'. Want wat je ziet gebeuren in Libanon lijkt ver van je bed. Dit lijkt echter al veel realistischer: Zweden is een Europees, welvarend land, en de speelplaats en kinderen zien er bijna hetzelfde uit als hier bij ons.

- Waarom voegde de regisseur deze scène toe?
- Kan je je voorstellen dat dit gebeurt op jouw speelplaats? Leek het realistisch?

Deze lesmap is vooral bedoeld om de filminhoud, filmstijl en personages te bespreken, maar daarbij hoort zeker en vast een historische duiding.

Onderstaande uitleg is een beknopte duiding bij de politieke achtergrond van het filmverhaal en kan daarbij wat info bieden voor de leerkracht!

Politieke en religieuze toelichting bij ZOZO

Beiroet, 1987. De Libanese hoofdstad werd bestookt met bommen en granaten, gemaskerde mannen schieten voorbijgangers neer, de jonge Zozo verliest z'n familieleden in de burgeroorlog. Maar wie zijn die schietende mannen? Wie bombardeert Beiroet? Wanneer is het allemaal begonnen en hoe zal het eindigen?

Libanon is een klein en jong land. Het wordt onafhankelijk na de Tweede Wereldoorlog en zijn 10.452 km² vallen in het niet bij de 30.528 Belgische km².

Libanon is een religieus buitenbeentje in het Arabische Midden-Oosten: het enige land in de regio waar bij de volkstelling van 1932 meer christenen dan moslims woonden. Intussen is dat veranderd en zijn de moslims in de meerderheid. Maar ongeschreven afspraken uit 1943 leggen de religieuze machtsverhoudingen van dat moment vast: de Libanese president moet een maronitische christen zijn, de premier een soennitische moslim en de parlementsvoorzitter een sjiitische moslim. Dit werd bepaald in 1943 en geldt nog steeds, met heel veel frustraties tot gevolg.

ZWITSERLAND IN HET MIDDEN-OOSTEN

In de jaren '50 krijgt Libanon de bijnaam *'het Zwitserland van het Midden-Oosten'*: er zijn bergen met bijna eeuwige sneeuw en oeroude cederbomen, er zijn Romeinse ruïnes en meisjes in bikini op de stranden, er zijn casino's, bars en vluchtelingenkampen... En gehaaide zakenlui, verre afstammelingen van de Feniciërs, beweren ze zelf.

Libanon is een religieuze smeltkroes met 17 erkende godsdiensten. Tot de Libanese christenen behoren onder andere de katholieke maronieten, de Grieks-orthodoxen, de Chaldeeërs, de Jacobieten,

de Armeniërs en de protestanten. De moslims zijn verdeeld over soennieten, sjiieten en druzen. Maronieten en soennieten komen dikwijls uit rijke families, sjiieten zijn meestal arm. Soms lukt het samenleven, soms gaat het helemaal verkeerd, al sinds eeuwen.

VERDEELD EN Vernield

Libanezen praten met elkaar maar, bewapenen zich ook en richten milities op met religieuze banieren. Grote families hebben heuse privélegertjes die met maffiapraktijken strijden om de macht. Geregeld zijn er moordpartijen.

Zo ook in 1975, wanneer de meest recente burgeroorlog officieel begon. Hij zou meer dan 15 jaar aanslepen. Dezelfde burgeroorlog die Zozo op de vlucht jaagt.

Op 13 april 1975 beschieten maronitische militieleden een bus met Palestijnse passagiers. 27 burgers laten het leven. Er volgt wraak: er zullen de jaren daarna nog zeker 150.000 doden vallen. En dit in een land met amper 3,5 miljoen inwoners.

Er volgt een eindeloze rij schietpartijen, moorden, plunderingen, afrekeningen, bombardementen en tankaanvallen. Christenen en moslims vechten tegen elkaar, maar de christelijke fracties en islamitische splintergroepen vechten ook interne oorlogen uit. De coalities wisselen voortdurend. Het is een lange strijd om macht, en ook een gevecht om de drugshandel, de goktenten en de douane-inkomsten, om geld en invloed.

Af en toe zorgen wapenstilstanden van korte of langere duur voor een fragiele rust. Ruïnes worden nieuwe gebouwen om later opnieuw te veranderen in ruïnes. Beiroet is een verdeelde en vernielde stad, het zuiden van Libanon een kapotgebombardeerde regio.

Libanon is geen eiland, maar een strategische plek in het Midden-Oosten. Honderdduizenden Palestijnse vluchtelingen vinden er na de oprichting van Israël een nieuw onderkomen en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie van Yasser Arafat heeft er haar hoofdkwartier. Buurland Israël, dat geregeld beschoten wordt vanuit Zuid-Libanon, valt meer dan eens met groot geweld het land binnen, en bezet stukken van het Libanese grondgebied. Buurland Syrië stuurt troepen en schuift politieke pionnen naar voor. De Verenigde Naties hebben blauwhelmen in Libanon, Iran steunt en bewapent

sjjiitische milities. Een internationale troepenmacht met vooral Amerikanen en Fransen moet begin jaren '80 vrede brengen, maar krijgt zware klappen. Islamitische zelfmoordcommando's blazen militaire hoofdkwartieren op. Tientallen buitenlandse journalisten en hulpverleners worden in Libanon ontvoerd, soms vermoord. Tienduizenden Libanezen verdwijnen voor altijd, zonder een spoor achter te laten.

Tussen 1975 en begin jaren '90 is Libanon een bijna onontwarbaar kluwen, een bloedige aaneenschakeling van gewelddaden. Militieleden kleven een portret van de Maagd Maria op hun geweerkolven of borduren Allahs naam op hun hoofdbanden. Sommige legers vallen aan met oorlogsbodems en tanks, anderen voeren strijd met messen en hakbijlen.

DE KLEINE MARONIET

Zozo leeft in 1987 in een verscheurd Beiroet, een stad die verdeeld wordt door een religieus-politieke scheidingslijn. In het oosten wonen de christenen, in het westen de moslims; oversteken van oost naar west is levensgevaarlijk. Waar Zozo precies woont, wie zijn familie uitmoordt en welke godsdienst hij belijdt, blijft onuitsproken in de film. Meer dan waarschijnlijk is Zozo een kleine maroniet. In zijn school klinken klokken, zijn vader Charbel draagt de naam van een christelijke heilige en moslimmeisjes heten niet Rita. Maar eigenlijk doet het er niet toe...

Meer dan 15 jaar lang zijn er Zozo's van alle leeftijden en religies. 250.000 Libanezen vluchten naar het buitenland, nog veel meer zijn er in eigen land op de dool. Dan keert heel langzaam de rust terug en kan Libanon voor de zoveelste keer aan de heropbouw beginnen. Maar het is een wankel vrede: Syrische en Israëlische troepen blijven nog vele jaren in Libanon aanwezig en meer dan één Libanese politicus wordt vermoord.

In juli 2006 vallen Israëlische militairen opnieuw het noordelijke buurland binnen, en komen opnieuw honderden burgers om. De gevechten duren maar enkele weken, maar voor tientallen Zozo's is het teveel. In de zomer van 2006 vertrekken er weer Libanese vluchtelingen naar Europa.

Katelijne Hermans

Katelijne Hermans woonde en studeerde in Marokko. Als journaliste voor de VRT-televisie volgde ze jarenlang de islamitische en Arabische wereld op de voet, op het terrein en ook binnen de Belgische migrantengemeenschap. Ze was verscheidene keren in Libanon en volgde onder andere in Beiroet in 1990 de machtsstrijd van de christelijke milities.

VRAGEN

- Wie heeft nog weet van de bombardementen in Libanon in juli 2006?
- Zijn jullie op de hoogte over de politieke onrust in de verschillende landen in het Midden-Oosten? Of is dat 'te ver van je bed'?
- Kan je je een leven voorstellen in zo'n land?

fiche voor de leerlingen

Op de volgende pagina is een fiche voor de leerlingen toegevoegd. Daarop staan een aantal trefwoorden, citaten en vragen die met de film te maken hebben. Deze vormen een leidraad voor de leerlingen tijdens de verwerking.

Het filmverhaal is gebaseerd op het leven van de regisseur Josef Fares, de maker van de film. Zozo was trouwens zijn bijnaam in zijn kinderjaren. Ook hij vluchtte op z'n tiende naar Zweden. Het grote verschil is dat zijn familie wel meeging en niet omkwam in een bombardement.

Filmjournalist voor 5 minuten

“Geweldig overtuigend!”

“Het goede nieuws is: ZOZO is niet zo-zo.”

“Luide explosies weerhouden je ervan om in slaap te vallen in de film.”

Kan jij in één zin je mening/gevoel/beoordeling bij de film kwijt?

“Voor velen is filmkijken synoniem met wegdromen.”

- Was dat het geval met deze film?
- Vergelijk deze film met de films die je thuis of de bioscoop bekijkt. Waarin verschillen ze?

Film wint prijzen:

Winnaar Internationale Jury Europees Jeugdfilmfestival Vlaanderen 2007 (Antwerpen en Brugge), en ook op buitenlandse festivals!

Foto op deze fiche

- Welke scène in de film is dit?
- Beschrijf wat je zoal ziet in beeld (voorgond/ achtergrond/ emoties/gebeurtenis)!
- Vind je dit een sterk beeld?

Libanon en Zweden!

Dat zijn de twee landen waar de film zich afspeelt... Weet je ze liggen?

Download 'Google Earth' via <http://earth.google.com> en geef de naam van de landen in bij 'zoeken'. Je vliegt van land naar land. Tik ook eens 'België' in!

Wij horen graag je reactie bij deze film. Laat die achter op:

www.lesseninhetdonker.be (selecteer de film op de homepage).

Ga je de film bekijken tijdens Filmfestival Open Doek, dan kan je je mening kwijt op het kaartje dat je krijgt na de voorstelling.